

Олійничук Олександра Іванівна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕАЛІЇ

Відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. «банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури» [4]. Платоспроможність підприємства зводиться до його здатності розрахуватися за своїми зобов'язаннями у повному обсязі й у встановлений термін, використовуючи грошові ресурси та інші активи, а також до спроможності здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність [6, с. 257]. Відповідно ознаками неплатоспроможності підприємства є його нездатність у повній мірі та/або несвоєчасно покривати свої зобов'язання (короткострокові та довгострокові) через нестачу грошових коштів та інших активів, а також неспроможність забезпечити безперебійність фінансово-господарської діяльності. Поеднання всіх ознак без вчасної та адекватної реакції менеджменту підприємства вводить його в зону стійкої небезпеки та є передумовою банкрутства.

З філософської точки зору банкрутство можна визнати природнім процесом щодо суб'єктів господарювання, які не змогли протистояти викликам і загрозам об'єктивного та суб'єктивного характеру. Нездатність адаптовуватися до мінливих умов ринкової економіки, стрімкі тенденції цифровізації значною мірою впливають на показники діяльності підприємств, а тому вимагають, з одного боку, розробки та реалізації чіткої стратегії розвитку, а з іншого, - оперативного реагування на неочікувані обставини негативного характеру. До таких можна віднести, зокрема, і масштабні та тривалі у часі обмеження у веденні господарської діяльності, запроваджені урядами країн у результаті поширення коронавірусної інфекції. Відповідно чимало підприємств збанкрутували, а їхні працівники втратили роботу. Так, один за іншим про банкрутство почали оголошувати світові бренди: зокрема, всесвітньо відомий Цирк дю Солей, популярна світова фірма з оренди автомобілів Hertz Global Holdings Inc (HTZ), найвідоміша у світі круїзна компанія Norwegian Cruise Line Holdings та інші [1].

Коронавірусна криза зачепила й український бізнес. Впродовж 2020 року було ліквідовано більше 400 підприємств, причому 356 із них підпали під повну ліквідацію, а 210 підприємств – саме під час коронавірусного карантину, починаючи з квітня та до серпня 2020 року включно [2]. Однак цей показник не

перевищує аналогічний показник 2019 року, а в цілому з 2015 по 2020 рік спостерігалася спадна тенденція у ліквідації підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Кількість ліквідованих підприємств в Україні (часовий період – з квітня по серпень)*

*Джерело: складено на основі [3].

Рис. 1 демонструє, що у порівнянні з аналогічними періодами попередніх років, не зважаючи на економічну кризу, спричинену запровадженням обмежень через поширення коронавірусу, все ж кількість ліквідованих підприємств є значно меншою, особливо якщо взяти до уваги показник 2015 року. На думку експертів [1], така тенденція пояснюється тим фактом, що у 2015 році за результатами проведеної податкової реформи відбулося масове банкрутство, оскільки підприємства, які не працювали та тривалий час були заморожені, ліквідовувалися через недоцільність сплати податків навіть за умови подання «нульової» звітності. Доволі часто саме такі суб'єкти виступали ланкою у схемі ухилення від сплати податків, а також брали участь у протиправному виведенні коштів із державного бюджету. А тому очищення українського ринку від таких «номінальних» суб'єктів підприємницької діяльності можна вважати позитивним явищем, а не загрозою для економічної безпеки держави. Таке очищення у часі призвело до того, що коронакриза не завдала нищівного удару по вітчизняних підприємствах, адже, фактично, на ринку залишилися найстійкіші, а ті, які все ж не зуміли протистояти викликам, згенерованим поширенням коронавірусу та запровадженням відповідних обмежень, і підтримати свою платоспроможність, зазнали банкрутства.

У господарській практиці непоодинокими є випадки використання ліквідаційної процедури у протиправних цілях. Наявність «корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином – засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди

державі чи кредитору», є ознаками складу кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачено ст. 219 Кримінального кодексу України «Доведення до банкрутства» [5]. За твердженням Д. Трута: «У сучасних українських реаліях питання доведення до банкрутства та відповідальних у ньому стоїть гостро як ніколи. Вже зараз практично кожна українська справа про банкрутство так чи інакше підпадає під одну чи кілька формальних ознак доведення до банкрутства» [7]. Проте на практиці досить важко притягнути до кримінальної відповідальності за таке правопорушення. Складність даної категорії кримінальних проваджень полягає в наступному:

1) Чимало компаній в Україні у складі засновників мають інших юридичних осіб, а також складну міжнародну структуру власності й управління, а суб'єктом кримінального правопорушення може бути тільки фізична осудна особа;

2) Необхідність доведення правоохоронними органами умислу (в багатьох випадках об'єктивно неможливо визначити обставини укладання правочину, які суперечить ринковим умовам, умисної бездіяльності службових осіб); причинно-наслідкового зв'язку між окремими діями (управлінськими рішеннями) та «стійкою фінансовою неспроможністю»; корисливого мотиву (тобто що насправді особа або треті особи отримали (повинні були отримати) особисту вигоду, чи пов'язані треті особи – вигодонабувачі із суб'єктом правопорушення); складність визначення шкоди в нібито фіктивних правочинах, де прописано невиправдано довгий строк виконання зобов'язань протилежною стороною; або укладення та виконання правочинів без «економічної доцільності» [7].

Підсумовуючи, варто відзначити, що банкрутство – це природний процес очищення ринку від суб'єктів господарювання, які не спроможні відповідати встановленим тенденціям та оперативного реагувати на мінливі умови ринкового середовища. Однак навмисне доведення до банкрутства суб'єкта господарювання є проявом недоброчесності, не відповідає законам ринку, погіршує бізнес-клімат у країні, підриває довіру інвесторів, а відтак вимагає адекватної реакції на кожен конкретний випадок зокрема, адже такі ситуації, як правило, мають не локальні наслідки, а можуть негативно позначатися на економічних показниках галузі чи/та регіону і країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банкрутство в цифрах: что страшнее коронакризиса. URL: https://economy.24tv.ua/ru/bankrotstvo-v-cifrah-cto-strashnee-chem-krizis-covid-19_n1417192
2. Кількість збанкрутілих підприємств в Україні у 2020 році. URL: <https://public.flourish.studio/visualisation/3733827/>
3. Кількість ліквідованих підприємств в Україні. URL: <https://public.flourish.studio/visualisation/3734002/>
4. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Майборода О.Є., Косарева І.П., Лесняк А.О. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 18. С. 256-260. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/49.pdf>

7. Трут Д., Молчанов А. Доведені до краю: проблеми відповідальності за доведення до банкрутства в українських реаліях. *ЮРИСТ&ЗАКОН*. 2017. №42. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010933

Островська Ольга Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри корпоративних фінансів

і контролінгу КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

м. Київ, Україна

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: НЕДОЛІКИ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На виконання вимог Кодексу України з процедур банкрутства [1], з метою здійснення обов'язків і повноважень арбітражних керуючих, а також проведення фінансової діагностики / оцінки санаційної спроможності неплатоспроможних підприємств зовнішніми фінансовими аналітиками, [наказом Міністерства юстиції України від 10.09.2020 № 3105/5 затверджено Порядок проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства \[2\]](#). У відповідності до вказаного документу аналіз фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства проводиться згідно з Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвердженими наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 N 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 N 1361) [3].

Як зазначено в самому документі [3], Методичні рекомендації розроблено з метою визначення однозначних підходів під час аналізу фінансово-господарського стану підприємств на предмет виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства; своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для вжиття заходів щодо запобігання банкрутству, а також виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та відновлення платоспроможності підприємств шляхом їх санації.